

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

2. Егоров П.Т. Гражданская оборона / П.Т. Егоров, И.А. Шляхов, Н.И. Алабин. – М.: Высшая школа, 1977. – 303 с.

3. Колпаков П.Е. Основы ядерной физики: утв. М-вом просвещения РСФСР в качестве учеб. пособ. для пед. ин-тов / П.Е. Колпаков. – М.: Просвещение, 1969. – 399, [1] с.

4. Мельник О.В. Цивільний захист: навчальний

посібник / О.В. Мельник. – Бровари: ТОВ “АНФ ГРУП”, 2014. – 232 с.

5. Стеблюк М.І. Цивільна оборона / М. І. Стеблюк. – К.: Знання, 2006. – 487 с.

6. Шоботов В.М. Цивільна оборона: навч. посібник: рек. МОН України як навч. посіб. для студентів ВНЗ / В.М. Шоботов; МОН України, Приазовський ДГУ. – Вид. 2-ге, перероб. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 436 с.

Стаття надійшла до редакції 18.10.2016

УДК 371.134:373

Марина Хроленко, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії і методики викладання природничих дисциплін
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розглядаються психолого-педагогічні основи формування екологічної свідомості студентів педагогічних вузів. Пропонується 4-х компонентна структура екологічної свідомості. Розкриваються взаємозв'язки і особливості формування її компонентів.

Ключові слова: екологічна свідомість, структура екологічної свідомості, компоненти екологічної свідомості.

Літ. 7.

Марина Хроленко, кандидат педагогических наук,
доцент кафедры теории и методики преподавания природоведческих дисциплин
Глуховского национального педагогического университета имени Александра Довженко

СТРУКТУРНО-ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ЭКОЛОГИЧЕСКОГО СОЗНАНИЯ СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

В статье рассматриваются психолого-педагогические основы формирования экологического сознания студентов педагогических вузов. Предлагается 4-х компонентная структура экологического сознания. Раскрываются взаимосвязи и особенности формирования её компонентов.

Ключевые слова: экологическое сознание, структура экологического сознания, компоненты экологического сознания.

**Maryna Khrolenko, Ph. D. (Pedagogy), Associate Professor of the Theory and Method of Teaching of
Natural Sciences Department
Hlukhiv Olexander Dovzhenko National Pedagogical University**

THE STRUCTURAL AND FUNCTIONAL CHARACTERISTICS OF ECOLOGICAL CONSCIOUSNESS OF STUDENTS OF HIGHER PEDAGOGICAL UNIVERSITIES

The article deals with the psychological and pedagogical foundations of environmental awareness of students of pedagogical universities. The 4-piece structure of ecological consciousness is proposed. The relationships and the features of formation of its components are disclosed.

Keywords: the ecological consciousness, the structure of ecological consciousness, the components of ecological consciousness.

Постановка проблеми в загальному вигляді. У системі професійної підготовки майбутніх вчителів екологічна освіта набуває важливого значення, основною метою якої є формування екологічної культури, свідомості особистості як форм регуляції її взаємодії з природою. З усвідомленням того, що основною причиною екологічних проблем є людина, суспільство, стає зрозумілою важливість екологічного аспекту у вищій школі та, зокрема,

формування екологічної свідомості майбутніх вчителів, оскільки саме вони закладатимуть фундамент відношення до природи найбільш широкого соціального прошарку молоді – учнів навчальних закладів, відповідальних громадян нашого суспільства. Саме він, учитель, стає тією суспільною силою, яка в змозі вплинути на ситуацію. Тому формування екологічної свідомості студентів педагогічних ВНЗ у сучасних умовах набуває важливого суспільного значення [1, 43].

Необхідність психолого-педагогічного вивчення проблеми екологічної свідомості зумовлена потребою формування екологічно-орієнтованої особистості. Психологічні аспекти формування екологічної свідомості стосуються її структури. Формуючись під дією різноманітних факторів, досліджуване явище являє собою складне структурне утворення, в якому певні психічні процеси виступають у нерозривній єдності та взаємозв'язку. Екологізація свідомості неможлива лише шляхом впливу на будь-який її компонент, наприклад, шляхом засвоєння нових екологічних знань. Тому потрібно знати взаємозв'язки та особливості формування компонентів екологічної свідомості та впливати на всі її підструктури з метою формування даного феномену та його зміни як цілісного утворення. Саме тому виникла необхідність детально заглибитися на структурі екологічної свідомості.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз сучасних уявлень про екологічну свідомість фіксує широке коло різноманітних тенденцій усвідомлення цього поняття. Так, в ряді наукових праць зміст даної дефініції розкривається через поняття “відображення” (Ф.А. Барбінов, А.М.Галєєва, Е.В.Гірусов, І.Д. Зверев, А.М. Кочергін, М.Л. Курок, Г.В. Платонов, Г.С. Смірнов, І.Т. Суравегіна, А.Г. Шевцов та ін.), “екологічне відношення” (О.О. Алдашева, М.В. Костицький, С.М. Кравченко, В.І. Медведєв та ін.) та “екологічна діяльність” (Е.Р. Барбашина та ін.). На нашу думку, екологічна свідомість – це сукупність екологічних уявлень, знань, поглядів, переконань, теорій, емоцій, які відображають екологічні умови життя, відносини між людьми і природою в процесі регулювання системи “суспільство – природа”, ставлення до природи, а також діяльність, що спрямована на оптимальне вирішення проблем функціонування природи як цілісної системи та співвідношення суспільства та природи.

Вивченню структури свідомості значну увагу приділяли А.В. Брушлінський, Л.С. Виготський, В.П. Зінченко, О.М. Леонтєв, А.В. Петровський, В.Л. Райков, С.Л. Рубінштейн, О.Г. Спіркін, В.П. Тугарінов, О.П. Фролова та інші.

Дослідники в галузі екологічної психології по-різному визначають структуру екологічної свідомості. Так, С.Д. Дерябо та В.А. Ясвін виділяють такі її компоненти: система екологічних уявлень, індивідуальне відношення до природи та технології взаємодії з нею [2, 56]. До структури екологічної свідомості, на думку В.О. Скребця, входять атрибути соціального культурно-історичного досвіду, суб'єктивна приналежність

та спрямованість на об'єкти і явища екологічної дійсності [5, 43]. У підходах цих дослідників, на нашу думку, містяться найбільш різнобічні характеристики компонентів досліджуваного явища.

Розглядаючи специфіку вищого, зрілого рівня екологічної свідомості та визначаючи його як відповідальність, Н.Ж. Дагбаєва виділяє у її структурі інтелектуальний, ціннісно-мотиваційний і поведінковий компоненти як єдність розуму, почуттів і дій.

Трьохкомпонентну структуру екологічної свідомості пропонує О.В. Федюк: формування екологічних знань, включення у склад свідомості певних переконань, формування вмінь охороняти природу.

Отже, підсумовуючи аналіз досліджень структури екологічної свідомості, потрібно відмітити певну різноплановість у поглядах що до її компонентів. Але можна стверджувати, що у всіх підходах присутні інтелектуальний, чуттєвий і діяльнісний компоненти, які, на нашу думку, і складають основу психологічної структури екологічної свідомості як цілісного утворення. Разом з тим, у більшості сучасних концепцій структури даного феномену недостатня увага приділяється таким його елементам як потреби, інтереси, мотиви, установки, переконання і т. д., які ми об'єднуємо і визначаємо як компонент спрямованості свідомості особистості. Цей компонент є важливим, бо саме він сприяє орієнтації екологічного світогляду та діяльності студентів. Тому ми вважаємо необхідним включити його у структуру екологічної свідомості.

Мета статті – уточнити структуру екологічної свідомості майбутніх учителів, визначити функції та охарактеризувати особливості формування кожного з її компонентів.

Виклад основного матеріалу. З нашої точки зору, структура екологічної свідомості складається з таких компонентів: пізнавально-емоційний (відображувально-чуттєвий), інтелектуальний, компонент спрямованості та діялісно-поведінковий.

При розгляді та системному аналізі структури екологічної свідомості з'ясуємо особливості її компонентів, виділимо складові частини компонентів – елементи та розкриємо найбільш суттєві та загальні зв'язки між ними. Також відмітимо взаємозалежність і взаємовплив у їх формуванні, оскільки у вищій школі приходиться не стільки будувати, формувати екологічну свідомість, скільки її перебудувати. Аналіз структури екологічної свідомості студентів

дозволить здійснювати процес її формування ефективно та цілеспрямовано.

Пізнавально-емоційний компонент включає основні пізнавальні процеси (відчуття, сприйняття, пам'ять, мислення, уявлення), з допомогою яких студенти збагачують свої знання, а також емоційно-вольову сферу особистості.

Відчуття, як відображення окремих якостей предметів навколишнього світу в мозку людини, є єдиним каналом проникнення інформації в її свідомість, першоджерелом знань про природне середовище.

Відчуття та сприймання формують у свідомості чуттєву картину світу. Найважливішою характеристикою екологічної особистості є суб'єктне сприйняття природних об'єктів, яке з позицій екологічної психопедагогіки найбільшою мірою складаються в процесі суб'єктивного ставлення до природи. Відповідно до цього, головним педагогічним орієнтиром при вирішенні даного завдання є домогтися того, щоб природні об'єкти сприймалися студентами у якості рівних їм у самоцінності та взаємодія з ними включалася в сферу етичних норм і правил; природні об'єкти сприймалися в ролі референтних осіб, які змінюють їх погляди, ставлення до себе, речей природи, інших людей; природні об'єкти майбутніми вчителями в якості рівноправних партнерів по спілкуванню та спільній діяльності [7].

На основі відчуттів і сприймання у свідомості виникають чуттєві образи предметів і явищ природи, котрі складають основу уявлень. Вони відіграють значну роль у формуванні екологічних понять, розумінні норм поведінки серед природи. У межах педагогічної роботи з формування екологічної свідомості студентів важливо сформувати такі уявлення: про складність системи внутрішніх взаємозв'язків у природі, про енергетичний обмін між техносферою та біосферою, про світ природи як духовну цінність, про взаємозв'язок природних умов і розвитку суспільства та інші. У цілому, формування системи екологічних уявлень дозволяє домогтися розуміння особистістю єдності людини та природи, що приводить до її психологічної включеності у світ природи.

На формування екологічної свідомості значний вплив здійснює емоційно-вольова сфера. Почуття як елемент цієї сфери являють собою специфічну форму відображення дійсності. Якщо призначення пізнавальної діяльності – це якомога більш адекватне пізнання об'єкта, то, відображаючи світ у формі почуттів, людина оцінює його, виявляє особистісне ставлення до предметів і явищ

дійсності. У процесі екологічної освіти та виховання потрібно звернути увагу на формування стійких позитивних екологічних почуттів, оскільки саме вони живлять мотиви, впливають на успішність діяльності.

Необхідною складовою структури свідомості є екологічні знання, що входять до складу інтелектуального компоненту. Поза знаннями немає свідомості. Усвідомити який-небудь об'єкт – значить включити його в систему своїх знань і віднести до певного класу предметів і явищ. Свідомість постає як знання про зовнішній та внутрішній світ, про самого себе. Однак, свідомість не зводиться тільки до знання, не тотожна йому. Свідомість проявляється не лише в узагальненому знанні навколишньої дійсності, а й у певному оцінковому, теоретичному і практичному ставленні до неї. Якщо екологічні знання не стають імперативом поведінки, то можна говорити не про екологічну свідомість, а лише про її передумови. Саме тому С.М. Кравченко та інші зазначають: “Передумовою розвитку екологічної свідомості є екологічне знання, а наслідком – екологічний світогляд” [4, 65].

Наступним структурним компонентом екологічної свідомості є спрямованість особистості, формування якого полягає у перетворенні суспільних відносин в елементи внутрішньої структури особистості (потреби, інтереси, мотиви, установки, ціннісні орієнтації і т.д.).

“Потреби, – за висловом І.Д. Зверєва та І.Т. Суравегіної, – складають ядро особистості” [3, 11]. Адже формування стійкої установки на екологічно правильну поведінку можливе лише за наявності тієї чи іншої потреби як стимулу до дії.

Потреби є активізуючим началом людської діяльності. Вони виявляються як потяг, емоції, спонування, що стимулюють пошук можливостей їх досягнення. Складовими екологічних потреб є біологічний та соціальний компоненти. У зв'язку із загостренням відносин людини та природи гостро постає проблема виховання таких духовних потреб: пізнання природи, розгляд природи як неперехідної цінності людського спілкування, спілкування з природою, насолодження її красою та інші.

На основі потреб виникають інтереси, що являють собою вибіркочку скерованість особистості, яка виявляється в прагненні до пізнання, спонукає до дій і досягнення мети. В інтересах поєднуються пізнавальні, емоційні, комунікативно-вольові риси індивіда.

Різноманітність потреб та інтересів особистості породжує безліч мотивів, що формують свідомість

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

під впливом суспільних умов, цілеспрямованих виховних впливів, природних нахилів та здібностей. Мотивація, на наш погляд, – це усвідомлена потреба людини в певних діях, в якій усвідомлення соціальної значущості мотиву, відповідність особистих інтересів суспільним розглядається як необхідний атрибут відповідальності. Виділяють такі мотиви: громадсько-патріотичні, гуманістичні, естетичні, науково-пізнавальні, гігієнічні, економічні [6, 35]. Формування таких мотивів сприятиме усвідомленню студентами екологічного змісту діяльності, породить бажання її творчого виконання, примусить наповнювати діяльність новим змістом.

Виконання основного завдання екологічного виховання – формування позитивного ставлення до світу природи – досягається шляхом фіксації установок, які лежать в основі екологічно мотивованої поведінки. З огляду на це, екологічне виховання можна визначити і як цілеспрямований процес формування в людини установки на оптимальну взаємодію з природою.

Реалізація установок сприяє становленню певних ціннісних орієнтацій. Ціннісна орієнтація – це соціально обумовлена система установок, інколи суперечливих, що регулює ставлення особистості до явищ і подій навколишнього природного середовища. Перед викладачем стоїть завдання за допомогою організованих і свідомих виховних заходів включити навколишній природний світ у ціннісні орієнтації студентів, бо це дуже важливий елемент структури екологічної свідомості, який визначає ставлення до природи, поведінку та діяльність особистості.

Ядром екологічної свідомості є переконання, що являють собою суб'єктивне відношення людей до природи, яке розкриває знання про її значення для людини, про організованість і еволюцію природи, чуттєво пережиті та включені в ті аспекти свідомості, які пов'язані з розумінням ідей бережливого гуманного ставлення до природи [5, 124]. Знання переходять у переконання, а потім реалізуються у поведінці. Переконання можуть спиратися не тільки на теоретичні знання, але й на особистий і колективний досвід. Потрібно відмітити, що у вищій школі досить часто знання накладаються на вже усталену систему потреб, мотивів, інтересів студентів. Тому приходиться не стільки формувати, будувати екологічні погляди та переконання, скільки їх перебудувати.

Діяльнісно-поведінковий компонент структури екологічної свідомості визначає рівень її сформованості. Поняття “екологічна діяльність” включає в себе, перш за все, діяльність людей по

збереженню та покращенню природного середовища, екологізацію виробництва, а також духовну діяльність, що пов'язана з формуванням екологічної свідомості. Також педагогами у галузі екологічної освіти та виховання екологічна діяльність розглядається як основа для формування та прояву потреб, відносин особистості та як функція індивіда у процесі взаємодії з оточуючим світом. Саме ця діяльність збагачує її учасників безпосередніми знаннями про навколишнє середовище. Соціально-екологічний досвід, набутий у процесі практичної екологічної діяльності, дозволяє співвіднести знання з реальністю, обдумати і відчувати відомі факти і тим самим сприяє їх перетворенню у переконання.

Отже, через свідомість і діяльність проявляється ставлення особистості до природного середовища. У свою чергу і розвиток відповідального ставлення до природи можливий тільки в реальній природоохоронній діяльності. Тому здійснювати процес екологічної освіти та виховання потрібно на основі залучення студентів до конкретної діяльності, пов'язаною з оптимізацією відносин у системі “суспільство – природа”. Формування навичок практичної екологічної діяльності несе в собі великий виховний зміст. Участь особистості у конкретній діяльності дозволить зняти протиріччя між теоретичними знаннями, практичними навичками та моральною системою.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Отже, розглянувши психолого-педагогічні основи екологічної свідомості майбутніх вчителів, ми прийшли до висновку, що вона розвивається по закономірній спіралі: засвоєні екологічні знання, цінності впливають на формування відношення особистості до природи, на утворення мотивів, вмінь та переконань, проявляються у відповідній природоохоронній діяльності. Нові цінності засвоюються і стають суттю особистості з новими якісними характеристиками як результат появи нових установок, переконань. Нові здібності дають змогу освоювати нові екологічні знання і таким чином процес формування екологічної свідомості продовжується далі на новому, більш високому рівні.

Таким чином, екологічна свідомість є складним структурним утворенням і важливо враховувати всі її компоненти. Недооцінка будь-якого з них істотно знижує практичні та педагогічні ефекти формування даного феномену.

Потрібно відмітити, що особливе значення має компонент спрямованості особистості, оскільки, впливаючи, в першу чергу, саме на його елементи,

АНАЛІЗ ЗМІСТУ І СТРУКТУРИ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРІВ-ПРОГРАМІСТІВ У ПРОВІДНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЄВРОПИ

можна значно підвищити рівень сформованості екологічної свідомості студентів.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні структурно-функціональних характеристик інших складових екологічної культури особистості.

1. Вайда Т.С. Формування екологічної культури студентів педвузів засобами туристсько-краєзнавчої діяльності: дис...канд. пед. наук.: 13.00.01 / Тарас Степанович Вайда. – Херсон, 1998. – 226 с.

2. Дерябо С.Д. Экологическая педагогика и психология / С.Д. Дерябо, В.А. Ясвин. – Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. – 480 с.

3. Зверев И.Д. Отношение школьников к природе / И.Д. Зверев, И.Т. Суравегина. – М.: Педагогика, 1988. – 129 с.

4. Кравченко С.М. Екологічна етика і психологія людини / С.М. Кравченко, М.В. Костицький. – Львів: Світ, 1992. – 102 с.

5. Скребец В.А. Экологическая психология: учеб. пособие / В.А. Скребец. – К.: МАУП, 1998. – 142 с.

6. Хілько М.І. Екологічна культура: стан та проблеми формування: навч. Посібник / М.І. Хілько. – К.: Товариство “Знання” України, 1999. – 35 с.

7. Шмалей С.В. Екологічна особистість. Монографія / С.В. Шмалей. – К.: Бібліотека офіційних документів, 1999. – 232 с.

Стаття надійшла до редакції 01.11.2016

УДК 378.2(4+477)

Владислав Круглик, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри інформатики та кібернетики Мелітопольського державного педагогічного університету імені Б. Хмельницького

АНАЛІЗ ЗМІСТУ І СТРУКТУРИ ПІДГОТОВКИ ІНЖЕНЕРІВ-ПРОГРАМІСТІВ У ПРОВІДНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ЄВРОПИ

У статті здійснений аналіз програм підготовки інженерів-програмістів у вищих навчальних закладах країн Європи. Наведені системи підготовки фахівців з інформаційних технологій у провідних навчальних закладах. Розглянуті відмінності підготовки спеціалістів у коледжах і університетах Європи.

Ключові слова: комп'ютерні науки та інформаційні технології, ІТ-фахівці, інженери-програмісти, університети Європи, освітні програми.

Лит. 6.

Владислав Круглик, кандидат педагогических наук, доцент кафедры информатики и кибернетики Мелитопольского государственного педагогического университета имени Б. Хмельницкого

АНАЛІЗ СОДЕРЖАНИЯ И СТРУКТУРЫ ПОДГОТОВКИ ИНЖЕНЕРОВ-ПРОГРАММИСТОВ В ВЕДУЩИХ ВУЗАХ ЕВРОПЫ

В статье осуществлен анализ программ подготовки инженеров-программистов в высших учебных заведениях стран Европы. Приведенные системы подготовки специалистов по информационным технологиям в ведущих учебных заведениях. Рассмотрены различия подготовки специалистов в колледжах и университетах Европы.

Ключевые слова: компьютерные науки и информационные технологии, ИТ-специалисты, инженеры-программисты, университеты Европы, образовательные программы.

Vladyslav Kruhlyk, Ph.D. (Pedagogy), Associate Professor of the Computer Science and Cybernetics Department Melitopol Bohdan Khmelnytskyi State Pedagogical University

THE ANALYSIS OF CONTENT AND STRUCTURE OF PREPARATION OF SOFTWARE ENGINEERS AT THE LEADING UNIVERSITIES OF EUROPE

The article deals with the analysis of training programs of software engineers of higher education in Europe. The authors provides the systems of training of professionals at leading educational institutions. The article considers the differences of training at colleges and universities in Europe.

Keywords: computer science and information technology, IT specialists, engineers, programmers, the universities in Europe, profiles of educational programs.

Постановка проблеми. На сьогодні відзначається суттєве підвищення вимог до якості професійної підготовки інженерів-програмістів у вищих навчальних закладах, що пов'язано зі стрімким

зростанням рівня розвитку науки, техніки та технологій, соціально-економічним розвитком суспільства, виникненням нових областей знань тощо. У зв'язку з цим серед пріоритетних напрямів діяльності вишів України, які здійснюють